

203 6

47-14

ՀԱՄԱՌՕՏ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏՕՆԵՐՈՒՆ
ՎԵՐԱՅ

Ի ՊԵՏԱ ԾԽԱԿԱՆ ԵՐԿԱՆՈՒ ԴՊՐՈՑԱՑ ԱԶԳԻԱ

ՅՕՐԻՆԵԱԼ

Ի ՄԻՆԱՍ ԲԱՀԱՆԱՅԷ ՓԱԽԱԼԵԱՆ

Ի միարանէ Սուրբ Համբարձման եկեղեցւոյ Նոր-
Նախիջեան քաղաքի:

ՅՈՒՅՈՒՑԶԷ ԿՐՈՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՕՐԻՈՐԴԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ:

825

ՈՒՍՏՈՎ ԴՈՒՆ ՎԵՐԱՅ

ՏՊԱՐԱՆ Ա՛ ՏԵՐ-ԱՐՐԱՆԱՄԵԱՆԻ

1900

2036
4-14

ՀԱՄԱՌՈՏ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏՕՆԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱՅ

Ի ՊԵՅՄ ՁԽԱԿԱՆ ԵՐԿԱՆՈՒ ԴՊՐՈՑԱՅ ԱԶԳԻՍ

2954
1006
29057

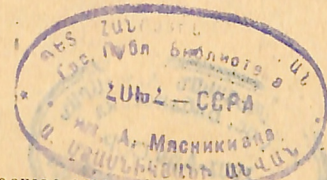
ՅՕՐԻՆԵԱԼ

Ի ՄԻՆԱՍ ՔԱՀԱՆԱՅԷ ՓԱԽԱԼԵԱՆ

Ի միաբանէ Սուրբ Համբարձման Եկեղեցւոյ Նոր-Նա-
խեջևան քաղաքի:

ՅՈՒՍՈՒՑԶԷ ԿՐՕՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՕՐԻՈՐԴԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ:

2001

ԳՈՍՏՈՎ ԴՕՒՆ ՎԵՐԱՅ
ՏՊԱՐԱՆ Ա. ՏԵՐ-ԱՐՐԱՆԱԽԱՆՆԵՐ
1900.

12310

2012

Տեառակիս ձկնիչ չգտայ հախառակ Հայաստանեայց առաքելական
և Ս. Եկեղեցւոյ Գաւառնոյ թեան.

ՄԱԿԱՐ ԵՊԻՍ. ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆՑ.

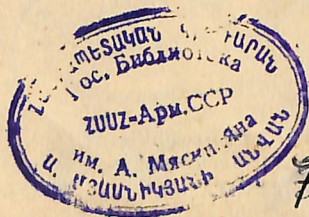
ՀՐԱՄԱՆԱԻ

Տ. Տ. Մ Կ Ր Տ Չ Ի Ա.

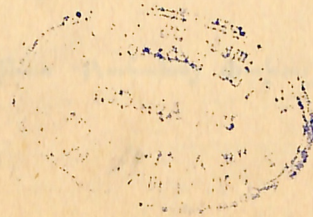
ՎԵՀԱՓԱՌ ԵՒ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ:

Дозволено Цензурою, С.-Петербургъ, 18-го Іюня 1899 г.

78324-
1977-87

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հողւոյ հանդուցեալ Ուսուցչի և բարերարի իմոյ
Տեառն

ԳԱՅՐԻՒՆԻ ԱՐՀԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԱՅՎԱԶԵԱՆ՝

1899 ամի

Հոկտեմբերի 5-ն

ի Նոր-Նախիջեան:

Ա. Զ. Դ:

Թէև մեր ծխական եկեղեցական դպրոցներուն մէջ
կրօնի դասախօսութիւնը կլինի Ազգիս եկեղեցական
դպրոցներու կանոնադրութեան համաձայն, բայց պատ-
ուարժան կրօնուսոյց վարժապետներն չեն հաղորդեր
իւրեանց սաներուն մասնաւոր կարևոր տեղեկութիւն-
ներ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ կատարած տօներուն վե-
րայ, թերևս առ ձեռն ձեռնակներ չունենալնուն համար,
ուստի այս թերութեան առաջն առնելուն նպատակաւ աշ-
խատեցայ ըստ կարելոյն յօրինել այս համառօտ գրքոյ-
կըս և տպագրութեամբ ի լոյս ընծայել իբրև առձեռն
հրահանգ աշակերտաց ձեռք տալու, որքան կարելի էր
ղիւրին և հասկանալի ոճով գրուած, որպէս զի աշա-
կերտք առանց կողմնակի օգնութեան վարժապետաց
ղիւրաւ կրնան հասկանալ և ըմբռնել Հայաստանեայց Ա-
ռաքելական եկեղեցւոյ տօներուն և Սրբոց տօնակատա-
րութեանց համառօտ նշանակութիւնը ըստ ամենայնի
համեմատ մեր սուրբ եկեղեցւոյ առաքելաշնորհ Հայրա-
պետաց և վարդապետաց կարգադրութեանց և բացա-
տրութեանց:

Մինսո Վահանայ Փախալեան:

ՏՕՆԵՐ ԵՒ ԿԻՒՐԱԿԷ ՕՐԵՐԻ

Ա.

Տօներու նշանակութիւնը — Բաժանմանը.

ՆԵՐԱՄՈՒԹԻՒՆ.

Տօնն է Աստուծոյ նուիրուած հանգստեան օրը՝ յորում մարդիկ Աստուծմէ ընդունած մեծամեծ անչափ բարիքները յատկապէս կրփառաբանեն և կամ նշանաւոր սրբոց յիշատակը կրկրկնեն։ Մարդիկ տօն օրերուն պարտական են միայն Աստուծոյ ծառայել, ազատ մնալով անձնական շահուց վերաբերեալ մարմնական գործերէ, թէև հասարակ օրերուն ևս ազատ պիտի չհամարեն իրենք զիրենք Աստուծոյ ծառայելէ հեռի պահել։

Սուրբ եկեղեցին տօները սահմանած է յետագայ նպատակաւ. Ա. որպէս զի աշխարհային կենաց զանազան հոգսե-

րուն և վշտերուն մէջ մեր հոգին Աստուծով հանգչի և մխիթարուի. Բ. որպէս զի Աստուծոյ մեզի արած երախտիքները ընթերցասերինք ու նորա փառանակ մեր կարողացածին չափով շնորհակալ լինիմք. Գ. որպէս զի եկեղեցւոյ երևելի և նշանաւոր անցքերը յաւերժացնեմք. Դ. որպէս զի սուրբերը յարգեմք և մեր սրտի մէջ անոնց նմանելու սէր և աշխոյժ զարթուցանեմք. Ե. որպէս զի ետ կենալով մարմնական աշխատանքներէ հանգչեմք անձամբ, ու ընկերականութեան քաղցր զգացմունքներով հանգերձ առ Աստուած ունեցած պարտքերնիս կատարեմք:

Տօն օրերը սուրբ պահելու համար, նախ պէտքէ հեռու կենալ աշխարհիս մարմնաւոր զբաղմունքներէն և պարապիլ միայն հոգեշահ գործերով, ապա պէտք է աշխատել ունենալու այն մրտաւոր ուղղութիւնը և սրտի զգացմունքը, զորս տօնին յիշատակը մեր մէջ կղարթեցնէ: Այն տօներ, որոնք մեր

մէջ կղարթուցանեն միայն ապաշխարութեան և զղջման զգացումն, միքանին ուրախութեան զգացումն, միքանին նեղութեան և վշտի համբերելու զգացումն և միքանին ալ գթութեան և ողորմածութեան զգացումն դէպի մեր ընկերները որ կարօտ են մեզ: Այսպէս տօներուն գլխաւոր օգտակարութիւնն է զարթուցանել մեր որտեղուն մէջ եռանդն և սէր պարապելու Աստուծոյ հաճոյ գործերով: Ոսկեբերան սուրբ Յովհանն Լայրապետը կասէ: „Ամենամեծ տօնը մաքուր խղճմտանքն է“ և ըստայսմ՝ մինչև ցայժմ մեր ազգը հետևելով նախնեաց բարի օրինակին՝ մեծամեծ տօներուն կապաշխարհին և կհաղորդուին Քրիստոսի Տեառն մերոյ փրկարար մարմնոյն և անապական արեանը:

Տօները կը բաժանուին ըստ յիշատակին. ՏԵՐՈՒՆԻ ՄԱՐՏԻՐՈՍԱՅ, ազգային եկեղեցական, ըստ ժամանակին՝ անշարժ և շարժական:

Տէրունական տօներ կը կոչուին

անոնք որոնք Քրիստոսի տնօրէնութեան մի Եստուածութեան, Եմենասուրբ Երրորդութեան խորհրդոյն կը վերաբերին և Քրիստոսի Եստուծոյ մարդէրութեան յիշատակին նուիրուած են զխաւորապէս հետեւեալներն են, Եւետումն, Ծնունդ և Եստուածայայտնութիւն Քրիստոսի. Սկրտութիւն, Տեառն ընդ առաջ, Չարչարանք, խաչելութիւն և թաղումն Քրիստոսի, Ծաղկազարդ, Յարութիւն, Յինունք, Քառասնօրեայ երևումն, Համբարձումն, Հոգւոյն Սրբոյ զալուստն, Եյլակերպութիւն, կամ պայծառակերպութիւն, Յղութիւն Սուրբ Եստուածածնայ իյլննայէ. Ծնունդ Սուրբ Եստուածածնայ, Բնծայումն երից իմաց ի տաճարն, Գիւտ գօտւայ Սուրբ Եստուածածնայ. Սկրափոխումն Եստուածածնայ, Սկրացումն Սուրբ Խաչի, Գիւտ Խաչի, և Սարազայ Սուրբ Խաչի յիշատակն:

ՍԱՐՏԻՐՈՍԱՅ կը կոչուին այն տօները, որոնք ճշմարիտ Եստուածապաշտու-

թեան և Քրիստոսի Որդի Եստուծոյ, Եստուած լինելուն դաւանութեան վերայ արեամբ չափ ճգնող հաւատացեալներուն հատակութեանը և սրբութեանը նուիրուած են, սորա են Նահապետաց, Մարգարէից, Ըռաքելոց և նոցա աշակերտներուն տօները, որոց կարգին կը տօնենք նաև երկնային զինուորութեանց կամ հրեշտակաց տօնը:

ԵԶԳԱՅԻՆ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ կը կոչուին այն սրբոց տօները. որոց ջանքն և նահատակութիւնը յատկապէս պատճառ եղած են Հայաստանեայց սուրբ եկեղեցւոյն հաստատութեան, ինչպէս են Թադէոս և Բարդուղիմէոս առաքելոց տօնը, Ըրզարու և Սանդխտոյ տօնը, Ոսկեանց Սուրբիսեանց, Հռիփսիմեանց և Գայեանեանց տօները, Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչի, նորա որդւոց և թոռնաց տօները, Տրտատ թագաւորին, Թարգմանչաց, Ղեւոնդեանց, Ետովմանց և այլ ազգային նահատակաց տօները, նաև Շօղակաթ Սուրբ Լճմիածնի և նաւա-կատիք Սուրբ Լճմիածնի տօները:

Բ.

Տէր—նի Կոնի.

ԱՌԵՏՈՒՄՆ ՍՈՒՐԲ ԿՈՅՍ ՄԱՐԻԱՄՈՒ.

Երբ Սուրբ Այս Մարիամ մենակ իւր տան մէջ աղօթք կանէր, Աստուծոյ հրամանաւ Վաբրիէլ հրեշտակապետը երևեցաւ նորա և աւետիս տուաւ թէ որդի պիտի ծնանի Հոգւով Սրբով: Սուրբ Այս Մարիամ այս աւետիքը լըսելով հրեշտակապետէն առաջի անգամ շփոթեցաւ, բայց յետոյ քաջալերուելով նոյն իսկ հրեշտակապետի խօսքէն՝ հեղութեամբ պատասխանեց. „Ահա առիկ կամ աղախին Տեառն, եղիցի ինձ ըստ բանի քում“, և անմիջապէս նոյն բուպէին կատարեցաւ Քրիստոսի մարդեղութեան տրնօրէնութեան սկիզբն աշխարհիս փրկութեան համար: Մեր եկեղեցին այս տօնը անշարժ կրկատարէ

Քրիստոնէութեան առաջի զարերէն ի վեր, Ապրիլի 7-ին:

Աւետեաց տօնի յիշատակը տօնելով կրկարդամք Սուրբ Աւետարանի մէջ այն հատուածն, յորում Աստուծմէ խորկուած հրեշտակապետը բոլոր մարդկան ազգի փոխանակ Սուրբ Աուսին կաւետէ, թէ ()ծեալ փրկիչը պիտի ծնանի իրմէն, յորում բերկրեալ կանուանէ զՍուրբ Այսսըն, նմանացուցանելով զնա Աւայի անմեղութեան կեանքին՝ երբ զրախտին մէջ Աստուծոյ տեսութեամբն կրղուարձանար, և թէ ինչպէս կեանք էր Սուրբ Աուսին կեանքը, կը սովորեմք, և բերկրեալ լինելու ճանապարհին հմուտ կը լինիմք, միւսնոյն ժամանակ Աստուծոյ վերայ ունեցած հաւատքնիս կրղօրացնեմք, յուսալով թէ նորա խոստումն անդառնալի է ըստ ողորմութեան Նորա:

Աւետումէն անմիջապէս ինն ամիս ետքը որ է Յունվարի 6-ը Յիսուս ծնաւ Սուրբ Այս Մարիամէն Ռեթղէհէմի այրին մէջ մարդկային ազգի փրկ-

կուլթեան համար: Յիսուսի Քրիստոսի մարդանալովը՝ մարդիկ Մատուածատես եղան, որովհետեւ մարդիկ զՄատուած չէին կարող տեսնել առանց նորա մարդանալոյն: Եյս Մատուածայայտնութեան յիշատակը տօնելով՝ կը կարդամք Յիսուսի ծննդեան պատմութիւնը և նոյն ժամուն կատարուած սքանչելիքները, որով կը սովորեմք, երբոր Մատուած մարդկանց հետ լինի, մարդիկ հաւասար եղբայրներ կը լինին, և աղքատ հովիւներն ու մեծամեծ թագաւորներն միեւնոյն արժանաւորութեամբ Մատուծոյ փառքը կը վայելեն, և միեւնոյն կերպով ընծաներ կը մատուցանեն ու Մատուած միեւնոյն կերպով կընդունի թէ՛ թագաւորներուն ընծայն և թէ՛ հովիւներունը, նոյնպէս կը սովորեմք, թէ Մատուծոյ առաջը հաւասար եղող մարդիկն հրեշտակաց պէս կ'որհնեն զՄատուած և հրեշտակաց փառքին և սրբութեանը մասնակից և հաղորդ կ'լինին: Յիսուսի մանկութենէն մինչև կատարեալ հասակն

իրբեւ մարդ անցուցածն կեանքն մեզի օրինակ և ուղեցոյց առնելու կը յորդորուիմք:

Քրիստոս Տէրն մեր Յորդանան գետի մէջ մկրտուեցաւ Յովհաննէս Մկրտչէն երեսուն տարեկան հասակն մտած օրը: Մկրտութեան ժամանակ երկինքը բացուեցաւ և Հոգին Սուրբ աղանձի կերպարանքով իջաւ Յիսուսի վերայ և Հօր Մատուծոյ ձայնը լսուեցաւ „Դա է Որդի իմ սիրելի ընդ որ հաճեցայ:“ Եյս հրաշքը կատարուեցաւ Հրէից ազգին բազմութեան առջև, որպէս զի յայտնի իմացուի թէ Յովհաննէս Մկրտչի բարոյած Միսիայն ինքն Քրիստոս է: Մկրտութիւնը մեր եկեղեցին կը կատարէ ծննդեան հետ միեւնոյն օրը Յունվարի 6-ին: Ըռաքելոց օրերէն սկսած մինչև հինգերորդ դարուն վերջերը ամեն քրիստոնեայ ազգերն ալ մկրտութեան տօնը ծննդեան տօնին հետ Յունվարի 6-ին կը կատարէին, ըստ որում Յիսուսի Մկրտու-

Թիւնը ճիշտ Յունվարի 6-ին եղած է, ինչպէս որ Սուրբ Լւետարանի խօսքն ալ կը հաստատէ. Եւ ինքն Յիսուս էր ամաց իբրեւ իրենանից սկսեալ Ղուկ. գ. 23.

Եյս տօնին Լստուածայայտնութիւն ըսուելու պատճառն այս է. նախ Լստուծոյ հրեշտակը Յիսուսի ծնունդը գիշերով յայտնեց հովիւներուն, որոց վերայ փառաւոր լոյս ծագեցաւ և երկնքէն հրեշտակաց խումբ մը իջաւ և զԼստուած օհնելով երգեցին. „Փառք ի բարձունս.“ երգը: Երևելքէն մոզերը աստղի առաջնորդութեամբ եկան Բեթղեհէմ և նորածին մանուկ թաղաւորին երկրպագութիւն արին. Երկրորդ՝ մկրտութեան ժամանակ Յիսուս Յորդանան գետէն ելլելէն ետքը Հայր Լստուած յայտնեց. „Դա է Որդի իմ սիրելի.“ ասելով՝ նոյնպէս և Հոգին Սուրբ աղանակերպ իջաւ նորա վերայ՝ ինչպէս որ Յովհաննէս Մկրտիչ մարգարէացել էր, որով և յայտնուեցաւ Լմենասուրբ Երրորդութեան խորհուրդը, մինչդեռ

ծննդեան տօնին եղած տեսիլներումն միայն Յիսուսի Լստուած լինելը կը յայտնուէր, մկրտութեան ժամանակ երբեք անձնեայ միաստուածութիւնն յայտնուեցաւ:

1477-29057
1006
Մկրտութեան տօնը կատարելով կը յիշեմք Լստուծոյ ստեղծած մարդոյն անմահութիւնը և անմահացունող կենաց ծառոյն պտուղը, և թէ նախածնողքն Եղամ և Եւա Լստուծոյ մէկ հատիկ պատուէրը չպահելով զրկուեցան կենաց ծառոյն պտուղէն և իրենց անմահ կեանքը կորսնցունելով ապականացու և մահկանացու եղան մարմնով: Լստուած իւր անհուն գթութեամբը ուղորմութեամբը ստրջացած մարդոյն ապաշխարութիւնը ընդունելով՝ սահմանեց որ մարդը վերստին ծնանի հոգով ինչպէս որ կը մաքրուի կրակով, որպէս զի մահկանացու մարմինն իւր ապականութենէն ետքն՝ վերստին յարութիւն առնէ մեռելութենէն անապական մարմնով՝ յանմահ կեանս: Լստու-

ծոյ այս գաղտնի տնօրէնութիւնը՝ որ վերջը յայտնեց Յովհաննէս Մկրտչի բերանով, կատարեց Յիսուս Քրիստոս ի Յորդանան ջրով մկրտուելով ապաշխարութեան և հոգւով անմահութեան, որով Յիսուսի զգեցած մարդկային հոգին ու մարդկային մարմինն յապականութենէ յանապականութիւն փոխուելով, երեքօրեայ թաղմանէն ետքը՝ մեռելութեան գերեզմանէն յարութիւն առաւ: Եյսու ամեն հաւատացեալ աստուածապաշտներուն աւանդեց այս սրբաբար խորհուրդը, որով ճշմարիտ քրիստոնեաներն հոգւով և հրով սրբուելով և ապաշխարութեան ջրով մաքրուելով գերեզմանէն յարութիւն առնելուն և կենաց փայտի կեանքին և Եստուծոյ որդի լինելու շնորհքն ունենան: Արկրտութեան տօնն կատարելով կը սովորիմք այն խորհուրդը, և կը թելադրուիմք Եստուծոյ որդեգրութենէն չօտարանալու կեանք մի անցունել և Եստուածսիրութեան, ընկերսիրութեան

պատուիրանքին դէմ մեղանշող խորհուրդներէ, խօսքերէ և գործքերէ միանգամայն զգուշանալու կը զօրանամք և այս մահացու կենաց օրերուն ևս ընկերսիրութեան քաղցրութիւնն ու բերկրանքը կը վայելեմք և յարութեան յուսով լցուած, Եստուծոյ տեսոյն և փառաց ցանկութիւնովը վառուած, անմեղութեան, բարութեան և մեծանձնութեան հոգեկան կեանք մի կանցունեմք:

Քրիստոս Տէրն մեր ծնանելէն ութօր ետքը թլփատուեցաւ Եստուածաշունչ գրոց պատուիրանին համեմատ, ինչպէս որ Երրհամու սերունդին և Եստուծոյ ուխտին նշանակուած էր և անունը դրին Յիսուս. ինչպէս հրեշտակէն պատուիրուած էր, որ Փրկիչ ասել է, Օծեալ Տէր: Եյս տօնը կը կատարուի միշտ ծննդեան ութերորդ օրը որ է Յունվարի 13-ին:

Թլփատութեան տօնը կատարելով կը յիշեմք Եստուծոյ ուխտը, զոր ուխտեաց Երրհամու որդւոցն պատուիրե-

լով նոցա, որ Քանանացի և Հեթանոս
ազգաց զազանային և անասնական
կրքերէն յետ կենան և Եստուծոյ ճա-
նապարհն ուղիղ ընթանան: Կաև կը
յիշեմք թէ առաքելոց ժողովն որոշեց
որ հաւատացեալները չը թլփատուին,
այլ մկրտուին և միայն զգոյշ կենան
կոյոց զօհելէ, արիւն հանելէ և պը-
ռնկութենէ, ըստ որում Քրիստոսի
փրկութեան շնորհքն հաւատացեալ
քրիստոնէից համար սրտի թլփատու-
թիւն է: Ենուանակոչութիւնը ևս կը
տօնեմք, որով կը սովորեմք թէ Եղամայ
և Եւայի գործած անհնազանդութեան
պատճառաւ ինչքան մեղաց և անաս-
նական կրից գերի եղած էր մարդկան
ազգը և ինչ կերպով մեծ կարօտով կըս-
պասէր փրկուելու այն գերութենէն, և
ահա Փրկիչ անունը որ կը լսեմք ու-
րախութեան տօն կը կատարեմք և
խստասրտութենէ զազարած Քրիստո-
սի հեղութեան և խոնարհութեան ան-
մեղ ճանապարհին կը սիրահարուիմք:

ՏԵԱՌՆ ԸՆԴ ԱՌԱՋ.

Քրիստոս Տէրն մեր ծնած օրէն
քառասուն օր ետքը Երուսաղեմի տա-
ճարը տարուեցաւ Եստուծոյ ընծայելու
համար, որպէս զի հին օրէնքը կատա-
րած լինի: Տաճարին մէջ Սիմէոն ծե-
րունին կար, որ ի Հոգւոյն Սրբոյ հրա-
ման ունէր մահ հտեսնել մինչև որ ()ծ-
եալ փրկիչն տեսնէ: Եյս ծերունին զիր-
կն առաւ զՔրիստոս և պատմեց նորա
մեծ փառքը և մօրը քաշելիք ծանր վեշ-
տերը: Եյս տօնը մեր եկեղեցին կը
կատարէ անշարժ փետրուարի 14-ին,
Քրիստոսի քառասունօրեայ տաճար
տարուելը և Եստուծոյ ընծայուելը մեր
միտքը կձգէ թէ մեզմէ ամէն մէկը
տարուած է եկեղեցի և քահանայի ձեռ-
քով ընծայուած է Եստուծոյ, իբրև
ուխտաւոր նորա պաշտելու և ծառայ-
ելու, ինչպէս որ Սիմէոն ծերունին
հոգւով զնաց տաճար և արժանի եղաւ

Քրիստոսի տեսութեանը, այսպէս ալ մենք պարտաւոր եմք տաճարը լինելու ոչ միայն մարմնով, այլ և հոգւով և նոյն հոգւով սրբութիւն Մատուցոյ տաճար դառնալ, որ արժանի լինիմք Մատուցոյ մեր մէջ բնակելուն:

ԾԱՆԿԱԶԱՐԴ.

Յիսուս չարչարուելէն առաջ էշի վրայ նստած մեծ հանդիսով Երուսաղէմ գնաց: Հրեայք և քաղաքի բոլոր ժողովուրդը խառն պազմութեամբ ելան Յիսուսի առաջ և թագաւորաւայել պատուով ընդունեցին զինքը, ժողովրդեան մէջէն շատերը գետնի վրայ կտարածէին իւրեանց հագուստները և ձեռքերը արմաւինիի ճիւղեր բռնած «Ովսաննա ի բարձունս, Ովսաննա Որդի Դաւթի, Օրհնեալ որ դաս յանուն Տեառն» կը կանչէին ինչպէս մարգարէին բերանով ևս գուշակուած էր: Եյս հանդիսով Յիսուս ժողովրդաց և աշակերտաց հետ ուղղակի մտաւ տաճարը և

բոլոր Երուսաղէմը իւր փառքով լեցուց: Եյս տօնը շարժական է և միշտ Օգոստոսի կիւրակէէն մի շաբաթ առաջ կը կատարուի:

Քրիստոսի հանդիսաւոր կերպով Երուսաղէմ մտնելը նախորնթաց հանգամանքն կամ տնօրէնութիւնն էր նորա կամաւոր չարչարանացը և խաչելութեանը, որոյ համար երկնքէն իջաւ և գիտէր միանգամայն որ այն փառաց հետեանքն պիտի լինէր իւր կրելիք սոսկաւ ի չարչարանքը, յորմէ չհրաժարեցաւ:

Ուստի այս տօնը մեզի կը սովորեցնէ որ մեք քրիստոնեայքս Քրիստոսի ճանապարհովն ևս առաջ պիտի գնամք թէ և այն ճանապարհն ծաղեկներով և փուշերով ծածկած լինի, միայն թէ չըխաբուիմք պիտի աշխարհիս սնոտի գովեստներէն և փառքերէն աներկիւղ պիտի կենամք մարմին սպանողներուն դէմ: որ ուրիշ աւելի անելու բան մի չունին որ անեն (Ղուկ. Ժբ. 4) այլ մեր հոգին և մարմինը դժոխքի գէհներ

ձգողէն պիտի վախենամք, վասն զի այս օր Քրիստոսի Հրեայք „Սվսաննա“ կանչելով ընդունեցին և հինգ օրէն ետքը „ի խաչ հան զդա“ կանչեցին Պիղատոսին առջևը և սակաւ ինչ յետոյ „Չիք մեր թագաւոր բացի կայսերէ“:

ՅԻՇԱՏԱԿ ԸՆԹՐԵԱՅ կասուի այն տնօր, զոր Աւագ հինգշաբթի օրը կը յիշատակէ մեր եկեղեցին: Այս յիշատակը կը յիշեցնէ մեզ Յիսուսի Օգտիկը, զոր կերաւ վերջին անգամ իւր աշակերտացը հետ ըստ հին օրինաց զարդարեալ վերնատան մէջ, ուր սեղանին վրայ հացը առաւ, օրհնեց, կտրեց աշակերտներուն տուաւ ասաց. „Այս է մարմին իմ, որ վասն ձեր և բազմաց բաշխի“, և նոյնպէս բաժակը առաւ օրհնեց, խմեց տուաւ աշակերտներուն որ խմեն, ու ասաց „Այս է արիւն իմ նորոյ ուխտի, որ վասն ձեր և բազմաց հեղանի, զայս արարէք առ իմոյ յիշատակի“: Ըստ որում Աինայի օրէնքներն ընդունած ժամանակ Մով-

սէս առաջին ողջակիզի արիւնը ցանեց ժողովրդին վերայ ասելով: „Ահա արիւն է ուխտին զոր ուխտեաց Տէր ընդ ձեզ վասն ամենայն բանիցս այսոցիկ“: (Եւք. իդ. 8) որով ուխտեցին և Խորայէլի որդիքն թէ որ չկարողանան պահել Աստուծոյ ուխտի օրէնքն պարտական են արեան, և ըստ որում չկարողացաւ Խորայէլ ճշտութեամբ կատարել ուխտին օրէնքն, հետևաբար պարտական մնաց Աստուծոյ ուխտին իւր արիւնը զօհելու, որպէս զի Աստուած շնորհէ նորա յանցանքը և սրբէ:

Յիսուս մարդացեալն Աստուած յանձն առաւ իւր արիւնը թափել մարդկային յանցանաց այս խոստացեալ փրկանաց իզին իւր արիւնը որ բոլորովին անպարտ էր և անարատ իբրև Որդի Մարդոյ, ըստ անարատութեան Օգտկական զառին, զոր սահմանել էր Աստուած հին ուխտի օրէնքումն ամ ըստ ամէ բաւութեան ի փրկանս: Յիսուսի այս փրկագործութեան յիշատակն է ընթեր-

եաց տօնը, որուն կցորդէ նաև Ոսնա-
լուայի խոնարհութեան արարքը և օրի-
նալն ու միմեանց խոնարհելու բարձրա-
գոյն պատուիրանը, այս խոնարհութիւնը
չնդունող աշակերտները Վրիստոսի փր-
կագործութեան հաղորդ չեն ամենևին
ըստ հաստատուն վճռոյ վարդապե-
տութեան Սուրբ Լւետարանին:

ՍՈՒՐԲ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ.

Շարաթ երեկոյ հառաւ, սկսաւ եր-
կորդ օրուան սկիզբը որ է միաշաբա-
թին: Ըստուծոյ հրեշտակը եղաւ Յի-
սուսի գերեզմանին մօտ ու գերեզմանին
վրայի մեծ քարը մէկդի գոլորեց ինքն
ալ վրան նստաւ: Գերեզմանին պահա-
պան զինւորները կեսամեռ գետին գլո-
րեցան: Եյս միջոցին բարեպաշտ կա-
նայք առաւօտեան կանուխ հետերնին
անուշ իւզով լցած ամաններ առած
կերթային գերեզման Յիսուսի մարմինը
անուշ իւզով և խնկով օծելու. երբոր
տեսան գերեզմանին վրայի քարին մէկ-

տի գլորուածը զարմացան մէջը ծռե-
ցան նայեցան, բայց չը գտան Յիսուսի
մարմինը, միայն տեսան հրեշտակ մի
գերեզմանին աջ կողմը նստած: Կանայք
չճանչցան հրեշտակին ահով. գողով
իրարու երես կնայէին և հրեշտակը
ասաց „ինկաբեր կանանց գետեմ իաչ-
եալ Յիսուսին կփնտռէք, նա այս տեղ
չէ, նա յարութիւն առաւ, ինչպէս
ինքը գուշակած էր, ուրեմն շուտով
գնացէք աւետիս տալու նորա աշա-
կերտներուն որ Վրիստոս յարութիւն
առել է“, նոքա ալ իսկոյն գնացին աշա-
կերտաց մօտ, ճանապարհին հանդար-
տեցան, վասն զի յիշեցին Յիսուսի խօս-
քերը, նոցա վախը այնուհետև ուրա-
խութեան դարձաւ:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄՆ.

Վրիստոս Տէրն մեր յարութեան
քառասներորդ օրն մարդկային մար-
մնովն երկինք բարձրացաւ և Հօր Ըստու-
ծոյ աջ կողմը նստաւ իւր Ըստուա-

ծային փառքով նախապէս իւր աշակերտները տարաւ հետը Ձիթենեաց լեռը, տուաւ նոցա իւր պատուէրները, օրհնեց նոցա և լուսաւոր ամպերուն մէջէն վերացաւ երկինք:

Քրիստոսի Համբարձմանէն կը սովորեմք թէ մեր նախածնողքը Մատուծոյ պատուէրը չպահելով հոգւով և մարմնով ապականեցան և զրկուեցան Մատուծոյ տեսութենէն: Քրիստոս Սուրբ Կոյս Մարիամէն մարմին առնելով եկաւ աշխարհ և իւր տնօրէնութեան գաղտնի խորհուրդները կատարելով մեր հոգին և մարմինը սրբեց սկզբնական մեղքէն պատճառած ապականութենէն և նոյն մարդկային մարմնովն Մատուծոյ աջ կողմը նստելով արժանացուց և զմարդն Մատուծոյ տեսութեան: Եւ որովհետեւ խոստացաւ նոյն օրը թէ ինքը մեզ հետ է մինչև ի կատարած աշխարհիս, յուսացոյց և զմեզ տանելու առ Մատուած:

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏ.

Հոգւոյն Սրբոյ գալստեան տօնն է առաքելոց վերայ հրեղէն լեզուներուն նմանութեամբ իջնելն: Քրիստոսի աշակերտները և հաւատացեալք 120 հոգւոյ չափ արք և կանայք հաւաքուած Երուսաղեմի վերնատան մէջ աղօթ կանէին սպասելով Քրիստոսի խոստման կատարուելուն, և ահա յանկարծ քամիի նման ձայն մը լսուեցաւ և երկնքէն հրեղէն լեզուներ եկան իջան առաքելոց վրայ, որոնք Ս. հոգւով լեցուած սկսան զանազան լեզուներ խօսել, զորոմինչև այն ժամանակ չէին գիտեր: Եյս տօնը կը կատարուի Համբարձմանէն տասն օր յետոյ Օգոստին սկսած յիսներորդ օրը, յորմէ առնելով Պենտեկոստէ կը կոչուի:

Մատուած իւր Սուրբ Հոգին փչելով առաջին մարդոյն վերայ տուաւ նորա կենդանի հոգի, բայց նախահայրն

մեր Լոյսի պատուիրադանցութեամբ
իւր հոգւոյ լոյսը մթնեցուց, ուստի
Հոգւոյն սրբոյ գալստեամբը նորէն կը
տրուի նոյն առաջին շնորհքը: Ըռաք-
եալք վերնատան մէջ Հոգւոյն Սրբոյ
շնորհքովը լցուած ստացան նոր լեզու,
իմաստութիւն, զօրութիւն, քաջալերու-
թիւն աներկիւղ քարոզելու և տարա-
ծելու Վրիստոսի Սուրբ Ընտարանը
բոլոր աշխարհիս երեսը և ամենայն
քրիստոնեայք մկրտուելով աներևութա-
պէս կստանան Հոգւոյն Սրբոյ շնորհքը
և Վրօշմամբ կրնգունին հոգւոյ զօրու-
թիւն և կարողութիւն, որով կառաջ-
նորդուին զէպի արդարութեան ճանա-
պարհը: Ըյս տօնին յիշատակաւ կը
յիշեմք Վրիստոսի Յիսուսի այն խօս-
տումն, որ ընթրեաց երեկոյին խօս-
տացաւ թէ ես երբ առ Հայր երթամ,
կաղաչեմ զՀայր որ մխիթարիչ խրկէ
ձեզ զՀոգին ճշմարտութեան, նոյնպէս
կը յիշեմք և այն պատուէրը, զոր պա-
տուիրեց աշակերտներուն Համբարձման

օրը, թէ գնացէք այսուհետև աշակեր-
տեցէք զամենայն հեթանոս և մկրտե-
ցէք զնոսա յանուն Հօր և Որդւոյ և
Հոգւոյն Սրբոյ, այս յիշատակաւ կը յի-
շեմք սոյն օրը ամենասուրբ Երրորդու-
թեան և միաստուածութեան երեքանձ-
նեայ միութիւնն, վասն որոյ և ոմանք
քրիստոնեայ ազգեր կանուանեն նաև
այս տօնը. տօն ամենասուրբ Երրորդու-
թեան: Հայաստանեայցս եկեղեցին Հոգ-
ւոյն Սրբոյ գալստեան տօնը կը յիշատա-
կէ ամբողջ եօթ օր խորհրդաւոր երգե-
լով և ընթերցուածներով:

ՊԱՅԾԱՌԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ.

Վրիստոս Տէրն մեր իւր աշակերտ-
ներէն երեքն առած բարձրացաւ թա-
բօր լերան գլուին և աղօթքի կեցած
ժամանակ յանկարծ նորա երեսը արե-
գակի նման լուսաւորուեցաւ, վրայի
հանդերձը ձիւնի նման սպիտակ եղաւ,
երևեցան նորա Մովսէս և Եղիա, որք
կը խօսէին հետը նորա չարչարանաց

վերայ, որ պիտի կատարուէին Երուսաղեմի մէջ, յետոյ լուսաւոր ամպ մի նոցա վրայ հովանի եղաւ և լսուեցաւ Հօր Եստուծոյ ձայնը „Դա է Որդի իմ սիրելի, Դմա լուարուք“: Եյս խորհուրդը ցոյց տուաւ Յիսուս իւր երեք աշակերտներուն, որոց համար վճռել էր թէ պիտի չմեռանիմ մինչև որ տեսնեն թէ՛ Եստուծոյ թագաւորութիւնն եկել է զօրութեամբ, և այն երեք աշակերտները տեսան, թէ՛ Եստուծոյ թագաւորութիւնը և նորա թագաւորին տեսիլը ինչպէս է, և թէ՛ լրացին Հօր Եստուծոյ պատուէրը որ կասէր „Դմա լուարուք“: Ըստ որում Յիսուս աշակերտներուն պատուիրեց որ այս խորհուրդը ոչ որի չպատմեն մինչև որ Որդին մարդոյ մեռելներէն յարութիւն առնէ. ուստի առաքեալք սահմանեցին տօնել Հոգեւորութեան ետքը:

Գ.

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ ՏՕՆԵՐԻ

Սուրբ Եստուածածնայ յղութեան յիշատակը տօնելով, Վրիստոսի մարդեղութեան առաջին տնօրէնութիւնը կը յիշեմք, յորում հրեշտակն Եստուծոյ յայտնեց Սուրբ Եստուածածնի ծնողաց, թէ ահա կը յղանայ ամուլն Լննա և կը ծնանի այն անարատ Կոյսը, յորմէ Վրիստոս Փրկիչ պիտի մարմնանայ:

Սուրբ Եստուածածնայ ծնունդն կը տօնեմք, որ առաջին յայտնութեան կատարումն է, և այս աւուր յիշատակը կընորոգէ՝ մեր հաւատը և կը հաստատէ Եստուծոյ անսուտ խոստման ճշմարտապէս կատարելու հաստատուն յուսոյն մէջ: Եյս տօները անշարժ են և կտօնէ Հայաստանեայց Եկեղեցին Յղութիւնը

Գեկտեմբերի 9-ին, իսկ ծնունդն Սեպտեմբերի 8-ին: Եյս տօնէն կը սովորեմք այն որ Լստուած իւր նախասահմանութեան մէջ ունի աշխարհիս բարերար մարդկանց ծնուելը ժամանակին, առաքինի և բարեպաշտ ամուսիններ առանց ժառանգի չեն մնար, որոց օրինակները կը տեսնիմք Սուրբ Գրոց մէջ: Եյս տօնը կը սովորեցնէ բարեպաշտ ծնողաց որդւոցը որ իւրեանց իմաստուն և արաքինի վարքովն ուրախութիւն լինին իւրեանց ծնողացը և ճշմարիտ Լստուածապաշտութեամբ ծառայեն յօգուտ եկեղեցւոյ և հայրենեաց, վասն զի Սուրբ Կոյս Սարիամի ծնունդը այդ ուրախութիւնը բոլոր աշխարհիս աւետեց:

Գալիլիայի Նազարէթ քաղաքին մէջ կը բնակէին Յովակէմ և Լննա Սուրբ Կուսի բարեպաշտ ծնողքը: Սոքա խոստացան Լստուծոյ նուիրել իւրեանց զաւակը, Լստուած լսեց նոցա աղօթքը, ուստի նուիրեցին զինքը Լս-

տուծոյ տաճարին: սպասաւորութեան: Լստուած այնպէս տնօրինեց որ մնայ տաճարին մէջ և միշտ տիրոջ խօսքը լսէ, մանկութեան հասակումը իւր մտքի և սրտի մէջ ընդունեց բարի մտածմունքներ, սուրբ զգացմունքներ և բաղձանքներ, ուր և իւր բոլոր կեանքը միշտ աղօթքով և ուխտի Կտակարանաց ընթերցուածներով կանցնէր: Եյս տօնը անշարժ է և կը կատարուի Նոյեմբերի 21-ին:

Եյս տօնը քրիստոնէից կը սովորեցունէ նուիրել իւրեանց բոլոր կեանքը Լստուծոյ մինչև գերեզման մտնելին: Իսկ ծնողաց բարի օրինակ կուտայ կրթել և դաստիարակել իւրեանց որդիքը դեռ մանկութեան հասակնէն հաւատոյ և բարեպաշտութեան մէջ, այս տօնէն կանայք և աղջկունք պիտի սովորին կրթել իւրեանց անձը Սուրբ Կուսին նմանցնելու, ինչպէս Սուրբ Կոյս Սարիամ երեք տարեկան հասակէն Լստուծոյ տաճարին հովանաւորութեան տակ

կը դաստիրակուէր և իւր ժամանակը որոշած էր Մատուծոյ օրէնքը սովորելու, աղօթելու և բարի գործերով զբաղուելու. այսպէս ալ կանայք և աղջկունք տղայութեան ժամանակէն պիտի կրթութուն բարեպաշտական հոգևով Մատուծոյ օրէնքներու ուսումնովն ու տրնտեսական օգտակար աշխատանքով:

Սուրբ Համբարձմանէն ետքը Մատուածամայր դեռ բաւական տարի աշխարհիս վերայ ապրեցաւ. վախճանին մօտ Հոգւոյն Սրբոյ ազգմամբը առաքելաւորն աշխարհիս բոլոր կողմերէն եկան Նրուսաղէմ ժողովեցան: Մատուածամայր նոցա ամենուն օրհնեց և իւր հրաշալի պատկերը տուաւ նոցա ի յիշատակ: Քրիստոս Տէրն մեր ևս եկաւ, որին և աւանդեց Ս. Աղյսն Մարիամ իւր հոգին:

Յիսուսի Քրիստոսի այս գալուստնէ որ կասուի ԳԱԼՈՒՍ Ի ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ: Ըռաքեալք և ամեն այն հաւատացեալք Նրուսաղէմի Գեթսե-

մանի պարտեզին մէջ թաղեցին Սուրբ Աուսին մարմինը:

Ըռաքեալներէն մին Բարդուղիմէոս առաքեալ Նրուսաղէմ հասաւ Սուրբ Աուսի թաղման երկրորդ օրը և ցանկացաւ տեսնել գոնէ մարմինը, թաղման երրորդ օրն՝ որ ըստ սովորութեան հրէից մեռելներու գերեզմանը խունկ ու իւղ կը տանէին, գնացին բոլոր առաքեալներն որ բանան գերեզմանը, գնացին և գտան որ Յիսուս Քրիստոս Որդին (Մատուծոյ) և Միածին փոխել է զՍուրբ Աղյսն և չգտան ինչպէս կը պատմէ Դիոնեւէոս Երիսպագացին: Եյս տօնը շարժական է. մեր եկեղեցին կը տօնէ Օգոստոս ամսուան 15-ին մերձակայ կիրակէ օրումն:

Դ.

ԽԱՉ ՎԵՐԱՑԻ, ԽԱՉ ԳԻՒՏԻ,

ՎԱՐԱԳԱՅ ԽԱՉԻ ՏՕՆԵՐ.

Հին ժամանակները Հռովմայեցւոյ
մէջ իաչը սոսկալի պատիժներէն մէկն
կը համարուէր, որոյ կ'դատապարտուէ-
ին մեծամեծ յանցաւորները, այսպէս ալ
հրեայք զՔրիստոս անարգական մա-
հով պատժելու համար դատապարտե-
ցին խաչելու, ըստ որում Քրիստոս Տէրն
մեր մատուցաւ անարատ պատարազ
Հօր Աստուծոյ ի քաւութիւն մեղաց
մարդկան, իսպին վերայ թափեցաւ նո-
րա փրկարար արիւնը իբրեւ նոր ուխտ
փոխանակ հին ուխտին արեան, իսպիւ
յաղթեց Քրիստոս Տէրն մեր աշխար-
հիս իշխանութեանը, իսպիւ զօրացան
բոլոր հաւատացեալները ու յաղթեցին

գիցամոյար ԱՆԱՅԲԱՐՈՅ կռապաշտ ժողովրդեան իշխանութեան. Քրիստոս խաչիւ յաղթեց աշխարհիս հպարտութեանը, օտութեանը և մահու իշխանութեան, խաչին զօրութեամբը հաւատացեալները գործեցին մեծամեծ հրաշքներ, որով խաչը դարձաւ հաւատացելոց փրկութեան սուրբ նշան: Հայոց եկեղեցին ընդունած է Սուրբ խաչի տօնը կատարել մեծ հանդիսով քրիստոնէութեան երրորդ դարում:

Քրիստոսի Տեառն մերոյ Համբարձմանէն ետքն Հրէից քահանայապետներն, ինչպէս որ աշխատեցան կամ խորհեցան արգելուլ առաքելոց քարոզութեան ուսումն, այսպէս ալ կամեցան կորսնցնել սուրբ խաչը որ մեծամեծ սքանչելիքներ կանէր ուխտաւոր հիւանդներուն վերայ, այս մտադրութեամբ ձգել տուին Սուրբ խաչը մի այրի մէջ և քաղաքի աղբիւնն այն տեղ լեցուցին: Հրէից հալածանքն յերուսաղէմէն դադրելէն ետքն էր, որ հաւա-

տացեալներն հանեցին այն խաչն աղբիւսաց տակէն որ անուշահոտ բուրմամբ յայտնուցաւ: Նախնեաց ճառերէն հաւատարիմ օրինակներումն կերեի, թէ խաչի գիւտը եղած է Աղոդիոս Ապսեր օրովն թագուհւոյ կամ դշուհւոյ փափագմամբ: Եւս դշուցն է Բբգար թագաւորին կինն Հեղինէ որ այն ժամանակ յերուսաղէմ էր, զոր կը յիշէ և Յովսեպոս պատմիչը: Սխալ և աղաւաղուած են այն ճառերը, որոց մին խաչի գիւտը կընծայէ Աղոդիոս Ապսեր կնոջ Պատրոնիկէ թագուհւոյն որ քրիստոնեայ չէր և յերուսաղէմ գնացած չէ և միւսն կընծայէ Աոստանդիանոսի մօր Հեղինէին, յորմէ շատ առաջ է խաչի գիւտը, որոյ մի մասն կար Հռիփսիմեանց կուսանաց մօտ զոր կրպաշտէին:

Ծանօթութիւն: Ոմանք մեր գիտնական եկեղեցականներէն կենթադրեն որ այն Քրիստոսի խաչին գտնողն ոչ թէ Հեղինէ թագուհին էր Աոստանդիանոսի մայրը, այլ մեր Բբգար թագաւորին

կինն էր Հեղինէ որ այն միջոցներուն
Նրուսաղէմ գնացած էր, երբ քրիստո-
նէութիւնը Հայաստանի մէջ հալա-
ծուեցաւ Մանէի և Սանատրուկի ձեռ-
քերովը և այս կարծիքը աւելի հա-
ւանական է:

Սոստանդիանոս Վայսեր որդին Սոս-
տանդոս Վայսեր ժամանակ Հրեայք և
Միջոսականք կրնախատէին և կը ծաղ-
րէին քրիստոնէից այն պաշտօնը որով
Սուրբ խաչի նշանը կը մեծարէին ամեն
կողմ: Նոյն օրերն Նրուսաղէմումն ե-
րևեցաւ մի լուսաւոր խաչ երկունքումն
Ձիթենեաց լեռան գլխէն մինչև Նրու-
սաղէմի Յարութեան տաճարին վերայ
երկնցած: Եյս երևութին վրայ խաչի
պաշտօնը նախատողները լռեցին, և
քրիստոնէից եկեղեցին յատուկ տօն նը-
շանակեց Սուրբ խաչի երևման, զոր կը
կատարէ մեր եկեղեցին Օգոստի հինգ-
երորդ կիրակեւում:

Խաչի վերուցումն այլ և այլ կեր-
պով նկարագրող ճառեր կան, որոնք

առհասարակ եօթներորդ դարու գրուած
են: Փրկչական 630-ին երբ Պարսկաս-
տանի գերութենէն դարձուցին Սուրբ
խաչը, այն օրը սահմանեցին խաչ վե-
րոցի տօնը, զոր կը տօնէ մեր եկեղեցին
Սեպտեմբերի 14-ին մերձակայ կիրա-
կեւումն:

Նրբոր Սուրբ Հռիփսիմեանք Հայ-
աստան եկան, Տրտատ թագաւորին
ձեռքէն փախչելով գնացին բնակեցան
Վարազայ լեռան վերայ. Սուրբն Հռիփ-
սիմէ կենաց փայտի մի մասը Վղդի-
ոս Վայսեր թագուհիէն առնելով փո-
րեց լեռը և այն տեղ պահեց, որն որ
653-ին թ. Բրիստոսի յայտնուեցաւ:
Թոթիկ ճգնաւորը աւանդութեամբ գի-
տէր սուրբ նշանի պահուած լինելը լե-
ռան վերայ և երբ Յովէլ աշակերտի
հետ աղօթք կանէր Մատուծոյ, որ յայտ-
նէ սուրբ նշանի տեղը, այդ միջոցին
յանկարծ ձայն մը լսեցին և պայծառ
լոյս մի տեսան Վարազայ լեռան վերայ
և 12-կու լուսեղէն սիւներ 12-կու օր

մնացին, այնպէս որ հեռաւոր տեղերու մարդիկներն ալ տեսան և շատ մը եկեղեցականներ և աշխարհականներ եկան տեսնելու այդ լուսեղէն սիւները: Եյն 12-կու սիւներուն տեղը շինեցին 12-կու եկեղեցի, իսկ այն եկեղեցին, որոյ սեղանին վրայ կանգնեցաւ սուրբ նշանը պատուեցին և Ներսէս Հնորհալի Վաթուղիկոսը Հովտեմբեր ամսոյն մէջ տօն սահմանեց, զորն մեր եկեղեցին մինչև ցայսօր հանդիսաւոր կերպով կը կատարէ:

Քրիստոսի 351 թ. Մայիսի 7-ին Սուրբ Նիւրղի Նրուսաղէմի եպիսկոպոսին ժամանակ օգոյն մէջ երևեցաւ լուսեղէն խաչ, որոյ լոյսը Քողզոթայ լեռնէն մինչև Զիթենաց լեռը տարածուեցաւ և այդպէս բաւական ժամանակ մնաց, բոլոր բազմութիւնը բրիստոնեայք, հեթանոսք և հրէայք տեսան այս լոյսը, հարիւր հազար հոգի ալ այդ պատճառաւ հաւատացին Քրիստոսի և մկրտուեցան: Յետոյ Սուրբ Նիւրեղ այս

սքանչելեաց վրայ թուղբ մը գրեց Սոստանդ Երիտեան Վայսեր:

Յայսմաւորէն կը տեսնուի որ Յուլիսի 2-ին երկու իշխաններ Նրուսաղէմ ուխտի գնալով Ճանապարհին հրեայ կնոջ մօտ շատ մի ցաւաւարներ, այս անցքէն հետաքրքրուած կը մտնեն կնոջ տունը և կը տեսնեն տուփ մի և այն կնոջմէն կիմանան որ այդ Լստուածածնայ ԳԼԽԱԳԻՐՆ Է: Իշխանները կը գնան Նրուսաղէմ այն տուփի նման ուրիշ մը շինել կուտան և դարձած ժամանակին նորէն կը մտնեն այն կնոջ տունը և իսկական տուփը առնելով անոր տեղը իրենց շինել տուածը կը դնեն և այն կը տանեն Սոստանդնուպօլիս և կը պատմեն իրենց տեսածը Սրբազան Պատրիարքին, նա ալ հանդիսով կը դնէ եկեղեցւոյ մէջ և Յուլիսի 2-ին ալ տօն կը նշանակէ, զորն Յունաց եկեղեցին ալ կը տօնէ:

Յայսմաւորը մեզ այսչափ կը պատմէ, որ ամեօհնեալ Սուրբ Լստուածած-

նայ գօտին գտան Երուսաղէմի մէջ
և տարին Արստանդնուպօլիս, բոլոր քա-
ղաքի ժողովուրդը զիմաւորեցին, երբ
իմացան այն գիւտին լուրը և մեծ
պատուով զբին զայն եկեղեցւոյ մէջ,
նորա անունով ալ եկեղեցի շինեցին և
նշանակեցին Օգոստոսի 31-ին տօն
կատարել:

Ե.

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏՕՆԵՐ.

Սուրբ եկեղեցւոյ փառաւոր հանդէս-
ներն, որոնք կը կատարուին այն սր-
բոց յիշատակին համար, որոնց անուամբ
շինուած են եկեղեցիներն, այն օրերումն
տեղական և մերձակայ տեղերու ժո-
ղովուրդները խուռն բազմութեամբ ուխ-
տի կուգան այն եկեղեցին որ սուրբի
անուամբ որ շինուած է, առաջի երե-
կոյեան է ԵԿԵՍՅԷ կլինի երեկոյեան ժա-
մերգութենէն ետքը զանգակահարու-
թեամբ միւս առաւօտ հանդիսաւոր պա-
տարագ կը մատուցանի, ուրբ մասուն-
քով խաչալուայի կանոնը կը կատարուի,
ոչխարներ կմորթուին մատաղ կալաւ-
րաստուի աղքատաց և ուխտաւոր ժո-
ղովրդոց կը բաժանուի, այն օրը բա-
րեպաշտ քրիստոնեան իւր օրը հոգեւոր
ուրախութեամբ անցնելով հոգւով կը
մխիթարուի և կը սովորի եկեղեցիէն

սրբութեամբ անցնել իւր կեանքը աշխարհիս վերայ, որպէս զի նորա բարի յիշատակը անմոռաց մնաց իւր սրտի մէջ նորա մահէն ետքը, և սրբոց բարի գործերուն հետեւելով ինքն ալ աշխատի Աստուծոյ հոճայանալ և նոցա հետ ժառանգել երկնից արքայութիւնը:*)

Սուրբ Գրիգոր լուսաւորիչ երբոր վերջացուց Լճմիածնի շինութիւնը, օրհնեց զայն և այն տեղ սկսաւ Աստուածապաշտութիւնը: Իսկ կաթողիկէ կը կոչուի անոր համար որ ընդհանուր ամենայն Հայոց Ազգի Մայր եկեղեցին է և հարազատ անփոփոխ Աթոռ Ազգիս Հայրապետաց, որոյ Աթոռակալն միայն կը համարուի զլիւսաւոր և օրինաւոր յաջորդ Սրբոյ Հօրն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչին:

*) Դանիւլ-Բէն. երես 157. § 73. Աստուածապաշտութեան Հայաստանիայց եկեղեցւոյ աշխատութեամբ Ստեփ. առագ. քահանայ Մանդինեանց տալ. վաղարշապատ հրամանաւ Տ. Տ. Գէորգայ Գ. վեհափառ և Սրբազնագոյն կաթողիկոսի ամենայն Հայոց:

2.

ՍՐԲՈՅ ՏՕՆԵՐ.

Հռիփսիմէ կոյսը հաստատ մնալով քրիստոնէական հաւատոյ մէջ չը խառնեցաւ ամենեւին Վիոկղիտիանոս կայսեր և մեր Տրդատ Թագաւորի հրապուրանքներէն, անարգեց բոլորովին Հայաստանի Թագուհի լինելը, վասն զի արդէն Վրիստոսի հարսն եղած էր, դիմացաւ Թագաւորին տուած անտանելի չարչարանացը Աստուածային նախաինամութեամբը, նոյնպէս և Սուրբն Գայեանէ ալ յանձն չառաւ համոզել Հռիփսիմէին լինել Հայոց աշխարհին Թագուհի, այլ մինչև մահը իւր ուխտին վրայ հաստատ մնաց և Վրիստոսի հարսնութիւնը վեր համարեց աշխարհիս ամենայն վայելքներէն, անցաւոր պատիւներէ և փառքերէ: Սոցա նման այս-

պէս ամենայն բարեպաշտ և առաքինազարդ վարուք մեալ և դաստիարակեալ օրիորդներ և կանայք սուրբ կուսանաց նման ժուժկալութիւն կրնան ունենալ, եթէ վառուած լինեն քրիստոնէական հաւատոյ սիրովն և յուսովն, ուստի և անմահացնել իւրեանց կեանքը այլոց բարի օրինակ հանդիսանալով:

Սուրբ Լուսաւորիչ, Տրդատ Թագաւոր և բոլոր Հայոց ազգի հաւանութեամբը գնաց Ախարեայ եպիսկոպոս ձեռնադրուելու, որով Հայաստանեայց եկեղեցւոյ Հայրապետական Լ. Թոռը երկրորդ անգամ նորոգեց առաջին Լուսաւորիչ Թագէոս և Բարդուղիմէոս առաքեալներէն ետքը: Երբ Լուսաւորիչ իւր աթոռը վերադարձաւ Սուրբ Էջմիածին հետը բերաւ Յովհաննու Արապետի և Լ. Թանազինէ եպիսկոպոսի մատունքը, առաջնոյն վերայ Տարօնի (Մուշի) մէջ Երաժանի գետոյն մօտ երկու տեղ եկեղեցի շինեց: Ըսով մեզ

սովորեցուց Սուրբ Լուսաւորիչ որ սրբոց մատունքը պէտքէ յարգել և բարեխօս բռնել նոցա Ըստուծոյ առջև և մինչև ցայժմ մեր եկեղեցին անխափան կը շարունակէ սրբոց մատունքներու յարգութիւնը:

Սէծն Ներսէս Հայրապետն իբրև արժանաւոր ժառանգ և յաջորդ Սրբոյ Հօրն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչին, Հայոց Թափառական կրօնաւորները ժողովեց Հայաստան եկեղեցական խանգարեալ կարգերը և կանոնները ուղղեց, շինեց հիւանդանոցներ, անկելանոցներ, աղքատանոցներ, հաստատեց վանքեր, մատուռներ և որ ամենէն զլիաւորն է բացեց ուսումնարաններ, յետոյ 12-կու եպիսկոպոսներէ բաղկացեալ կաթուղիկոսի խորհրդականներ կարգեց. Սա առաջինը եղաւ որ ստացաւ ՊԱՏՐԻԱՐԻ տիտղոսը և կարգադրուեցաւ որ այնուհետև Հայոց Աթուղիկոսները ձեռնադրութեան համար չգնան Ախարեա, այլ օծուին և

ձեռնադրուին Սուրբ Լիցմիածնայ մէջ իւր եպիսկոպոսներէն: Եյս կարգը անկէ ի վեր մինչև ցայժմ անխափան կը պահուի ազգիս մէջ:

Որովհետև Հայոց Եզգի ամեն հոգեւորականներն պարտաւոր են Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի, Սեծն Ներսէսի նման անբուն հսկողութեամբ հսկէ Եստուծոյ ժողովուրդը բարեկարգելու և արթուն մտօք խնամարկելու Հայոց եկեղեցին, վանքերը և եկեղեցականութիւնը հրակայաքայլ յառաջ տանելու, մանաւանդ այսպիսի խառն ժամանակներու մէջ, նմանապէս պարտաւոր են հոգալ ազգի աղքատները, որբերը, տնանկները և գլխաւորապէս լինել անշահասէր և բարի օրինակ իւրեանց հաւատացեալ բնաւոր հօտին Քրիստոսի:

Մեր եկեղեցին Թաղէոս և Բարդուղիմէոս առաքելոց տօները կը կատարէ երկուսը միասին տարին մի անգամ: Երբ Հայոց Երգար Թագաւորը սաստիկ հիւանդանալով յոյսը կտրեց

իւր ժամանակի հմուտ բժիշկներուն տալու օգնութիւններէն իւր Երուսաղէմ ուղարկած Հռովմայեցւոց կողմանէ նշանակուած Մառինոս հաղարապետին դեսպաններէն լսելով Քրիստոսի արած հրաշագործութիւնը՝ սրտին մէջ հաւատոյ ճշմարիտ լոյսը ծագեցաւ, իսկոյն մարդիկ ուղարկեց, Ենանէ սուրհանդակին հետն ալ գիր մը Քրիստոսի անուամբ, որով կը հաւատար նորա Եստուածութեանը և միանգամայն կը խնդրէր որ զայ իւր քաղաքը բնակի: Քրիստոս տեսնելով Երգարու անկեղծ և ճշմարիտ հաւատը խոստացաւ իւր Համբարձմանէն ետքը ուղարկել իւր աշակերտներէն մին. նորա անբուժելի ցաւէն բժշկելու համար, Թաղէոս առաքեալ եկաւ Երգարու մօտ Եղեսիա քաղաք՝ մկրտեց զենքը և բրիստոնէութեան հիմը դրաւ Հայաստանի մէջ. իսկ յետոյ Բարդուղիմէոս առաքելոյն ձեռօք աւելի տարածուեցաւ քրիստոնէութիւնը Հայաստանի մէջ, այդ

պատճառաւ իսկ սոքա կը կոչուին առաջին Լուսաւորիչք Հայաստանի. որով քրիստոնեայ ազգաց մէջ առաջինը Հայերը եղան որ ընդունեցին քրիստոնէական հաւոր Երզարու ժամանակ Քրիստոսի 34 թուականին:

Թագէտս առաքելոյն տօնը մեր եկեղեցին կը տօնէ Սուրբ Ադիս Սանդուխտի տօնին հետ, որոնք Հայոց Սանդուխտի թագաւորին հրամանաւր նահատակուեցան, երբ Երզարէն ետքը քրիստոնէութիւնը Մաննէի և Սանատրուկի ժամանակները հալածանաց մէջ էր, այս տօները շարժական են:

Երբոր Հռովմայեցւոց տէրութիւնը ընդհանուր քրիստոնէութեան դէմ հալածանք հանած բնաջինջ անելու կաշխատէր, Հայաստանի մէջ ալ Տրդատ թագաւորը զայրացած քրիստոնէութեան անձման դէմ, սաստիկ հրաման հանեց որ քրիստոնէութիւնը արգելուի. սակայն այն հալածանքները, տեսակ տեսակ տանջանքները, բանտերը և կախա-

ղանները չկարողացան արգելք լինել քրիստոնէութեան կրօնի տարածմանը, ինչպէս որ Պրիգոր Լուսաւորիչ քաջ խոստովանութեամբը Տրդատ թագաւորի առաջ: Ըստուծոյ աներկոյթ օգնականութեամբը մօտ 15 տարի սուկալի չարչարանաց համբերեց և յետոյ Երտաշատ քաղաքի մօտ գտնուած խոր վիրապը ձգուելով՝ խօնարհեցոյց այն զոռող և հպարտ թագաւորին քրիստոնէութեան լծոյն տակ: Տրդատ գիւհահարեցաւ և զազանաբարոյ կեանք սկսաւ վարել քաղաքէն դուրս անմարդաբնակ տեղեր: Տրդատի քոյրը Խոսրովիդուխտ Ըստուածային յայտնութեամբ (Ստանիստարի ձեռքով կենդանի նահատակ Պրիգոր կրհանուի վերապէն և կրօնի քարոզութիւն անել: Սուրբն Պրիգորի աղօթքովը մօլեգնեալ Տրդատ բժշկուեցաւ. երբոր Աեսարիայէն վերադարձաւ Վաղարշապատ իւր տեսլեան համեմատ ի պատիւ իջման Միածնի 303 թ. շինեց այն տաճարը որ կրկոչուի Լճմիա-

ծին որն որ դարձաւ ամենայն Հայոց
Հայրապետութեան Մայր Ըթոռ: Ի
վերջոյ Ս. Գրիգոր, ամեն ինչ կարգի
դնել է յետոյ հեռանալով իւր Հայրա-
պետական Ըթոռէն, գնաց Մանեայ
այրին մէջ ճգնեցաւ: Շատ տարինե-
րէ վերջն Գառնի Ղզնաւորը Ըստուա-
ծային յայտնութեամբ գտաւ նորա
մարմինը, որոյ նշխարքը իբրեւ անգին
գանձ և ազգային պարծանք մասնա-
ւորուեցաւ հայ եկեղեցիներին: Սրբոյն
Գրիգորի երէք տօներն, որք են ՄՈՒՏՆ Ի
ՎԻՐԱՊԵՆ ԵՆ Ի ՎԻՐԱՊԵՆ և ԳԻՒՏ ՊԱՏՈՒԱԿԱՆ
ՆՇԽԱՐԱՅՆ տարուան մէջ առանձին
առանձին ժամանակ կը կատարուին,
իբրեւ յատուկ ազգային տօներ մեծ
հանգիստով, որով ժողովրդեան միտքը
կը ձգուին վերոյիշեալ պատմական
անցքերը վերաբերմամբ քրիստոնէու-
թեան աճման և տարածման Հայաս-
տանի մէջ:

Գաբրիէլ և Միխայէլ հրեշտակա-
պետաց տօնը սահմանուած է ի պա-

տիւ ամենայն հրեշտակաց և երկնային
զօրաց, որոնք քրիստոնէից աներևոյթ
պաշտպաններն և պահապաններն են,
անոր համար ալ երկրիս վրայ եկեղեցին
կը կատարէ երկնային եկեղեցւոյ ան-
դամներուն տօնը, որպէսզի փառաբա-
նակից լինին Հրեշտակաց հետ ամե-
նասուրբ երրորդութեան:

Ազգային ժողովները մինչև 15-րդ
դարը սահմանուած են կատարել սրբոց
տօները, վասն զի նոցա մէջ կլինին
այնպիսի անձինք, որոնք իւրեանց
կեանքը Սուրբ Աւետարանի քարոյու-
թեան համար զոհած են կամ նահա-
տակութեամբ կամ ճգնութեամբ կամ
սրբակեցութեամբ, ուստի եկեղեցին կար-
գադրեր է տօն կատարել ամենայն
սրբոց, հնոց և նորոց, յայտից և ան-
յայտից:

Սուրբ Սահակ և Մեսրոպ ազգա-
սիրական հոգւով վառուած Հայոց ազ-
գին և եկեղեցւոյն մեծ արդիւնք ցոյց
տուին գտնելով մեր լեզուի նշանագիրը:

Այն զրերով Աստուածաշունչ զիրքը
 թարգմանեցին, յետոյ դպրոցներ բացին
 Առաւելապոս թագաւորին օգնութեամբ
 րը և շատ աշակերտներ կրթեցին ու
 զարկելով զանոնք կատարելագործուելու
 ուսումը իւրեանց ժամանակին յայտնի
 եղած լուսաւորեալ օտար, ազգաց բար-
 ձրագոյն ուսումնարաններում: Սոցա
 օրինակին հետեւելով ամենայն եկեղեցա-
 կան պարտաւոր է հոգալ Ազգին և եկե-
 ղեցւոյ օգուտը, բանալ ամենայն տեղ
 ուսումնարաններ ազգի զաւակները կրթ-
 թելու և նոցա միտքը լուսաւորել զա-
 նազան ուսմամբը և զխտութեամբը ու
 նոցամէ պատրաստել ուսումնական և
 բարեկերթ ազգասէր եկեղեցականներ:

Է.

ԸՆԴՀԱՆՐԱՊԱՆ ԿԱՄ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ.

Ժողովներէն առաջինն է ՆԻԿԵՈՅ տի-
 եղերական ժողովը, որն որ գումարուե-
 ցաւ ՄԵԾՆ Կոստանդինոս կայսեր հրա-
 մանաւ Գրիգորոսի 325 թ. ուր ժողո-
 վեցան 318 հայրապետներ և հաստա-
 տեցան Արդւոյն Աստուծոյ Հօր Աստու-
 ծոյ համագոյ լինելը և ծնունդը Հօր
 յէութենէն. և նոզովեցին Արիօսը: Այս
 ժողովոյն մէջ աստուածաբան և ուղ-
 զափառ սուրբ հայրապետները դատա-
 պարտեցին Արիօսի հերետիկոսութիւնը
 և նզովեցին զինքը, այն տեղ զրեցին ի
 միջի այլոց հաւատոյ հանգանակը Հա-
 տաւամբը, որմէ մի օրինակ Արիօտա-
 կէս Հայրապետը Ս. Գրիգոր Լուսա-
 ւորչի որդին Հայաստան բերեց, Ս. Գրի-

գոր զայն ընդունեց և իւր ձեռքովը
յաւելացուց իւր համառօտ հանգանա-
կը իսկ մեր փառաւորեսցուք: Այս
ժողովէն այն կըսովորիմք որ սուրբ
Աւետարանին և առաքելական գրոց մեջ
գտնուած խորհրդաւոր գրուածքները
ուղղափառ վարդապետութեամբ պէտք
է ընդունել և մեր խելքէն մտքէն վեր
եղած առարկաներուն սրտով հաւատալ
առանց քննութեան, ինչպէս Որդւոյն
Աստուծոյ ծնունդն ըստ Աստուածու-
թեան և Երրորդութեան խորհրդոյն
և այլք:

ԺՈՂՈՎ. ԵՓԵՍՈՍԻ. Եփեսոս քաղաքի Յու-
նաց Վեստոր Պատրիարքը նոր աղանդ
հնարեց, որով Քրիստոսի Աստուածու-
թիւնը մարդկութենէն կը բաժանէր և
զՔրիստոս լոկ մարդ կընդունէր, իսկ
զՍուրբ Աղյսն Մարիամ մարդածին և
ոչ Աստուածածին. այս պատճառաւ
մեծ աղմուկ և խռովութիւն ընկաւ
եկեղեցւոյ մէջ: Վեստորի այս մոլոր
նորահնար քարոզութեան դէմ զինուե-

ցաւ Աղեքսանդրացի Սուրբ Աիւրեղ
Հայրապետն, ուստի Թէոդոս Ապսեր
հրամանաւ 200 հայրապետներէ բաղ-
կացած Քրիստոսի 431 թ. տիեզերա-
կան մեծ ժողով կազմուեց, ժողովա-
կաններն հրապարակաւ հիմնովին մեր-
ժեցին Վեստորի աղանդոյն քարո-
զութիւնը և զինքը իւր համախոհ կու-
սակիցներուն հետ մէկտեղ դատապար-
տեցին և որոշեցին խոստովանել աս-
տուածային և մարդկային բնութենէ
միացեալ Աստուածային մի Քրիստոս,
մի դէմ և մի անձն Ս. Երրորդեան. իսկ
զՍուրբ Աղյս Մարիամ խոստովանել
Աստուածային: Եկեղեցւոյս այս ուղղա-
փառ դաւանութիւնը յիշեալ ժողովով
սահմանեցաւ որ Յիսուսի Քրիստոսի
Աստուածային անձին մէջ երկու բնու-
թենէ Աստուածային և մարդկային ի
մի բնութիւն անշփոթ և անբաժանե-
լի կերպով միացած են և թէ Յիսուս
Քրիստոս Միածին Որդի է Աստուծոյ
և Սուրբ Աղյս Մարիամն է Աստուա-
ծածին և ոչ մարդածին:

ՇՈՂԱԿԱԹԻ ՏՕՆԸ. Յիսուսի Քրիստոսի իջման ոսկեուն ձեռքը Աղաղարշապատ քաղաքին մէջ իջնալէ է և այն ուռին գետին խփելը, որով գետինը դղբդաց և Հայաստանի Սայր եկեղեցւոյ Սուրբ Լիւթիաճնայ շինութեան ձեռք լուսաձեկանդնեցաւ ինչպէս որ տեսաւ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ իւր տեսլեան մէջ: Մենք Հայերս կրնգունիմք և կը դաւանիմք որ այն օրը Քրիստոս Սիւծին Որդին Լստուծոյ իջաւ երկնքէն և Լստուածային շողը ծագեցաւ եկեղեցւոյ վերայ, ուստի այն տօնն ալ կոչուեցաւ Շողակաթ: Եյս տօնը մեզ կը սովորօցունէ որ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ սուրբ հաւատոյ հիմը երկու անգամ ինքն Քրիստոս գրաւ, մէյմը մեր Երգար թաղաւորին վերայ իւր գրած նամակօփն, մէյմն ալ իւր իջնալոփն եկեղեցին լուսեղէն ձեակերպելովը:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍՈՅ ԺՈՂՈՎ:

Աոստանդնուպօլսոյ Մակեդոն Պատրիարքը Հօգւոյն Սրբոյ դէմ զննուեցաւ ասելով թէ Հօգին ստացական է և ոչ անձնաւոր էութիւն. այս նոր աղանդին պատճառաւ մեծ խռովութիւն ծագեցաւ, զորն իսողաղացներու համար Մեծն Թէոդորոս Այսեր հրամանով ժողով գումարեցաւ Աոստանդնուպօլսոյ մէջ 381 թ. Քրիստոսի, ուր ժողովեցան 150 հայրապետք նզովեցին զՄակեդոն, վռնտեցին պատրիարքութենէն զրկեցին բոլոր աստիճաններէն և մեծ դատապարտութեամբ մերժեցին նորա աղանդը և սահմանեցին զՀօգին Սուրբ դաւանել ելող, բզխող ի Հօրէ, էակից և փառակից Հօր և Արդւոյ:

Երգար Հայոց թաղաւորը իւր անբուժելի հիւանդութեան մէջ լսելով միայն Քրիստոսի արած հրաշքներուն համբաւը Արուսագէմի մէջ, ջեր-

մեղանդ սրտով հաւատաց նորա Լստուածութեան զօրութեանը, որով Քրիստոնէական հաւատոյ լոյսը Հայաստանի մէջ առաջի անգամ նորա ձեռքովը տարածուեցաւ և այդ պատճառաւ Փրկչի նամակն և անձեռագործ պատկերն ստանալու արժանացաւ, որ ոչ մի ազգ չստացաւ այդ անգին դանձերը, որոնք իսկապէս արդարեւ ազգի պարծանք են:

Քրիստոսի ծնունդէն և Մկրտութենէ առաջ կատարուած տօները կարգադրեր է մեր Սուրբ Յովհան Օձնեցի Հայրապետը իբրեւ վկայք, ծննդեան Քրիստոսի զորս մեր Հայոց եկեղեցին Հայաստանի առաջին և երկրորդ լուսաւորչաց տօներուն պէս հանդիսաւոր կերպով կը կատարէ:

Երբոր Օջաբարիա քահանայն տաճարին մէջ ինկարկութիւն կանէր, Գաբրիէլ հրեշտակը աւետիս տուաւ նորա որդի ունենալոյն համար: Հրեշտակի աւետիսը ժամանակին կատա-

րուեցաւ, Եղիսաբէթ Չաքարիայի կիներ որդի ունեցաւ, ազգականներն հրեշտակի հրամանին հակառակ տղուն անունը ոչ թէ Յովհաննէս դնել կուզէին, այլ ուրիշ անուն. միինչև այդ ժամանակ Օջաբարիա համր էր, ուտի նորա հարցուցին, նա ալ տախտակի վերայ գրեց. դորա ԱՆՈՒՆԸ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ է իսկոյն լեզուն բացուեցաւ, Հոգւով Սրբով լեցուած փառք տուաւ Լստուծոյ և օրհնեց: Եյս տօնը կը կատարուի Քրիստոսի ծննդեան ութօրէնքին միւս օրը, վեցերորդ դարուն սահմանեցաւ իբրեւ տօնակատարութիւն:

Հրեշտակի աւետելովը Յովհաննիսի ծնունդը մեծ ուրախութիւն և ցնծութիւն էր Օջաբարիայի և Եղիսաբէթի համար: Եյս տօնէն ծնողք կը սովորին որ բարի որդիքը Լստուծոյ պարգևը են և ծնողաց համար ուրախութիւն և փառք. Յովհաննիսի նման եկեղեցւոյ զաւակներն շատերուն ուրախութեան պատճառաւ կը լինին իւրնանց ծննդ-

եամբը և կեանքովը դեռ պատանեկութեան հասակումը պիտի լեցուն իմաստութեամբ և բարեպաշտական հոգւով որ պատրաստ լինին կատարել սուրբ կարապետի եռանդով Տիրոջ իւրեանց ծառայութիւնը:

Ղևոնդեանց քահանայից և Վարդանանց զօրավարաց տօնը:

Երբ Պարսից մոգեկրօնութիւնը Յադկերտ թագաւորի ձեռնով կաշնատէր քրիստոնէութիւնը ջնջելու Հայաստանի մէջէն. Յովսէփ Սաթուղիկոս, Սահակ եպիսկոպոս Ռշտունի, Ղևոնդ երէց, շատ քահանայք և սարկաւազներ յորդորեցին նախարարներուն և ազգին՝ վառելով նոցա սրտերուն մէջ քրիստոնէական հաւատոյ սէրը մինչև ցկաթիլ արեան պատերազմել կրակապաշտ Պարսից դէմ Հայոց հաւատը և եկեղեցին պաշտպանելու համար, ուստի Ըւարայր դաշտին մէջ պատերազմեցին Պարսից դէմ: Սուրբ Ղևոնդ քաջալերական խօսքերով վառեց զօրականների սրտե-

րը, քաջութեամբ պատերազմեցին, քաջութեամբ ընկան և քաջութեան յիշատակ թողին մեզ համար: Թէև յաղթուեցան, սակայն մարտիրոսութեան և նահատակութեան պսակով զարդարեցան և տկարացրին Պարսից ուժը և Քրիստոնէութիւնն և Ըւետարանն յաղթեցին կրակին: Ղևոնդ, Վարդան, և շատ նախարարք նահատակուեցան հանգիստ խղճով, իսկ ուրացեալք և մոխրապաշտք կենդանի մեռած էին: Ըյս ազգային տօնը մեր եկեղեցին կը կատարէ բարեկենդանի երեքշաբթի օրը Ղևոնդեանց քահանայից անուամբ: Սոցա օրինակէն պիտի սովորին եկեղեցականք աներկիւղ պաշտպանել եկեղեցին և կրօնը ամենայն տեսակ աղանդներէ, հերձուածներէ և բռնութիւններէ մինչև վերջի շունչը հաւատարիմ մնալով իւր եկեղեցւոյն և այդ առաքինական ճանտպարհը տանել նաև ժողորրդեան յորդորելով և քաջալերելով:

Երբոր Յադկերտ թագաւորը Սիւն-

եաց Վասակ անօրէն և ազգուրաց իշխանին ձեռքովը կրակապաշտութիւնը տարածեց Հայաստանի մէջ, Հայոց ուխտապահ նախարարները Պարսից՝ Քրիստոնէական կրօնի դէմ արած ոճիրները տեսնելով 60,000 հոգի քաջն Սամիկոնեան Վարդանայ սպարապետի գլխով իրենց զօրաշարժ ընտրեցին և գնացին պատերազմի Պարսից դէմ Եւարայի դաշտին Տղմուտ գետի մօտ: Եւդ պատերազմին մէջ Հայոց կողմէն 1036 հոգի մեռան սուրբ հաւատոյ համար և իւրեանց զօրապետի անունով ըսուեցան Վարդանանք: Սոցա յիշատակը կը կատարուի բարեկենդանի հինգշաբաթի օրը: Եւս տօնը կը սովորեցնէ մեզ ազգովին պաշտպանել մեր սուրբ եկեղեցին, հաւատը և աշխարհային սնոտի փառքերէն և մեծութիւններէն խարուելով չթուլանալ, չփոխել մեր հարազատ մայրենի եկեղեցին և Վասակների նման սնոտի փառած չփոխել հաւատը ազգութիւն և նոցա

պէս յետոյ չմեռնել յուսահատ և զրկուած թէ՛ մարմնաւոր փառքից և թէ՛ հոգեւոր:

Պ Ա. Հ Ք.

ՊԱՀՔՆ է այն բարեպաշտական սփորութիւնը որով մարդիկ պարտաւոր են բերաննին հեռու պտհել ուտեաց կերակուրներէ և ըմպելիքներէ. պահքը առաջի անգամ Եստուած դրաւ տրախտին մէջ, երբ հրամայեց Եդամայ և Եւայի չուտել արգելեալ պտղէն, նոցա հնազանդութիւնը և համբերութիւնը փորձելու համար: Տարուան մէջ վեց ամիս պահք նշանակուած է. ա. օրական, շաբաթական քառասնորդական. Յիսնակաց, նաւակատեաց և Եռաշաւորաց:

Օրական պահքը է. Չորեքշաբաթի և Ուրբաթ օրերունը, որ Քրիստոսէն

ևս շատ առաջ են*) զորս սահմանեցին
և առաքեալները: Այս պահքը բոլոր
քրիստոնէից եկեղեցիները ընդունած են.
Քառասնորդական որ կասուի մեծ
պահք առաքեալները սահմանեցին դարձ-
եալ Քրիստոսի չարչարանաց օրերէն
առաջ. որի առաջին պահողն եղաւ
Քրիստոս: Այս պահքը կսկսուի բարե-
կենդանի կիւրակէի երկուշաբաթի օրը
մինչև Ղազարու Յարութեան շաբաթի
ուրբաթ օրը կը շարունակուի իսկ Ղա-
զարոսի շաբաթըն մինչև Օ.առկի շա-
բաթ երեկոյեան սահմանուած է, ի պա-
տիւ չարչարանց Քրիստոսի, ճրագալոյցը
է նաւակատեաց պահք է:

Քրիստոսի ծննդեան պահքը կա-
սուի Յիսնակաց Ս. Հարց կանոններէն
կերևի որ կրօնաւորներն և վանական-
ներն կը պահէին այս պահքը յիսուն
օր չորրորդ դարումը սահմանուած է:
Յունաց եկեղեցին մինչև յայժմ կը
պարտաւորեցնէ պահել այս պահքը թէ

*) Պահեմ երկիցս ի շաբաթու:

եկեղեցականաց և աշխարհականաց ան-
խտիր, իսկ մեր մէջ կը պահին ութ
օր ծննդէն առաջ կրճատելով յիշեալ
պահքն:

Տարուան մէջ կայ հինգ նաւակա-
տիկ. Ս. Ծննդեան, Ս. Զարգաւառի, վերա-
փոխման և վերացման խաչի, շաբաթա-
պահոց շաբաթ օրերն և Ս. Եծի պահոց
վերջին շաբաթ օրն: Նաւակատեաց
պահքի շաբաթ օրերում եկեղեցին կը
հրամայէ միայն ձկնեղէն և կաթնեղէն
ուտել. Հրէից ազդէն որոշելու ցամար,
որք նաւակատեաց տօները զոհագոր-
ծութեամբ կը կատարէին. Յունաց եկե-
ղեցին նաւակատեաց պահքն չունի:
Առաջաւորաց պահքը ազգային պահք
է որն որ առաջի անգամ Ս. Գրիգոր
Լուսաւորիչ իւր վիրապէն ելլելէն ետքը
դրաւ, երբ 65 օր շարունակ քրիստո-
նէութիւնը կը քարոզէր Հայաստանի
մէջ, հրամայեց նաև պահք պահել իսկ
վերջին հինգ օրը ծում պահել. Տրդատ
Թադաւորին, Ժողովրդոց Աստուծոյ

տուած պատուհասէն ազատելոյն և
Հայոց աշխարհին սուրբ հաւատով լու-
սաւորելոյն համար: Տարուան մէջ գրե-
թէ շատ անգամ այս պահքի շաբաթ
օրը Ս. Սարգսի զօրավարին նահատա-
կութեան յիշատակը կը կատարուի, ուս-
տի և կասեն Սուրբ. Սարգսի պահք:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՊԱՀՔԵՐՆ ԵՆ. Եղիական
Հոգեգալստեան Ս. Լուսաւորչի գիւտ
նշխարացն Յիսնակի առաջի կիւրակէն.
Ս. Յակովբայ Ս. Խաչի վերացման և
Վարազայ Սուրբ Խաչի. Հայոց եկեղե-
ցին պահոց օրերը սրբոց յիշատակը չը
կատարէր վասն զի տրտմութեան և
ապաշխարութեան օրեր են, միայն Ս.
Լուսաւորչի գիւտ նշխարաց և Վարա-
զայ Խաչի շաբաթները կլինին սրբոց
տօներ:

Վ Ե Ր Չ.

Յ Ը Ն Կ.

1. Տօներու նշանակութիւնը ու բաժանմունքը.
2. Տէրունական տօներ.
3. Մարտիրոսաց տօներ.
4. Ազգային եկեղեցական.
5. Աւետումն Ս. Կոյս Մարիամու.
6. Մկրտութիւն Քրիստոսի.
7. Թլիփատութիւն Քրիստոսի.
8. Տեառն ընդ առաջ.
9. Ծաղկաղարդ.
10. Յիշատակ ընթերցաց.
11. Սուրբ Յարութիւն Քրիստոսի.
12. Համբարձումն Քրիստոսի.
13. Հոգեգալստ.
14. Պայծառակերպութիւն.
15. Աստուածածնայ տօներ.
16. Գալուստի վերափոխումն Ս. Աստուածածնայ.
17. Խաչվերացի, Խաչգիւտի, վարազայ Խաչի տօներ.
18. Եկեղեցւոյ տօներ.
19. Սրբոց տօներ.
20. Մեծն Ներսէս Հայրապետ.
21. Թաղէոս և Բարդուղիմէոս.
22. Դրիգոր Լուսաւորչի տօներ.
23. Գաբրիէլ և Միքայէլ հրեշտակապետաց տօներ.
24. Սուրբ Սահակ և Մեսրոպ Հայրապետաց տօն.
25. Տիեզերական ժողովներ.
26. Ժողով Նիկիոյ.
27. Ժողով Էփեսոսի.
28. Ժողով Կոստանդնուպօլսոյ.
29. Աբգար Թագաւորի տօնը.
30. Յովհաննու Մկրտչի ծնունդը.
31. Ղևոնդեանց քահանայից և վարդանանց զօրավա-
րաց տօները.
32. Պահք.
33. Օրական շաբաթական և քառասնորդական.
34. Նաւականի.
35. Յիսնակի.
36. Առաջաւորաց.

ԿԱՐԵՒՈՐ ՈՒՂԱԵԼԻՔ.

Է.Ձ. ՏՈՂ. ՏՊՈՒԱԾՆ.

ՊԵՏԲ Է ԼԻՆԻ.

12. 10. Շփոթեցաւ.

Շփոթեցաւ.

15. Մեսիայն.

Մեսիայն.

23. 16. Ծաղկներով.

Ծաղկներով.

40. 4. Ոտուժեան.

Ստուժեան.

52. 8. Հոկէլ.

Հոկէլ.

55. 10. Քրիստոնէութեան.

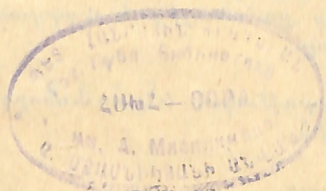
Քրիստոնէութիւն.

56. 4. Տնէլ է.

Դնէլ է.

59. 8. Նոզովեցին.

Նոզովեցին.

825

0024542

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0027577

Հատ առնողներուն զիջումն կը լինի.

Գլխիկ առ հեղինակն Նոր-Նախիջևան Արևա-
քահանայ փախալեան.

